

УДК811.161.1'243'373

НАВЧАННЯ АРГОТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ СПІВРОБІТНИКІВ КОМПАНІЇ TEZ TOUR (ЄГИПЕТ, ХУРГАДА)

*Вержанська О.М., канд. філос. наук,
Лагута Т.М., канд. філол. наук (Харків)*

Стаття присвячена питанню навчання арготичної лексики російської мови співробітників туристичного бізнесу. Подані певні теоретичні відомості про арго, а також практичний матеріал, що містить найуживаніші туристами слова і словосполучення. Звернення до проблеми арго зумовлене сучасними мовними процесами, зокрема активізацією розмовного мовлення, розширенням сфер його функціонування.

Ключові слова: арго, арготична лексика, поезика, розмовне мовлення, російська мова як іноземна.

Статья посвящена вопросу обучения арготической лексике русского языка сотрудников туристического бизнеса. Представлены некоторые теоретические сведения об арго, а также практический материал, содержащий наиболее употребляемые туристами слова и словосочетания. Обращение к проблеме арго вызвано современными языковыми процессами, в частности активизацией разговорной речи, расширением сфер её функционирования.

Ключевые слова: арго, арготическая лексика, поэтика, разговорная речь, русский язык как иностранный.

The article focuses on a problem of teaching tourist business employees argotical lexical units of the Russian language. Some theoretical information about argot and some practical material are presented in the article. The practical material contains words and word-combinations most frequently used by tourists. Attention to argot using problem is motivated by modern linguistic processes particularly by activization of social language and by extension of its functional spheres.

Key words: argot, argotical lexical units, poetics, social language, Russian language as foreign.

На всіх етапах навчання російської мови, зокрема як іноземної, робота з лексики посідає вагомe місце, оскільки без оволодіння словниковим запасом неможливе ні порозуміння між людьми, ні висловлювання власних думок. Оволодіння лексикою пов'язане зі значними труднощами, насамперед, із неоднорідністю лексики за складом, що виявляється у функціонуванні як нейтральних лексичних одиниць, так і специфічного експресивного шару. Експресивна лексика апелює передусім до емоцій адресата. Його думки, почуття, оцінки, висновки щодо предмета номінації відбивають індивідуальне чи соціальне сприйняття ним навколишньої дійсності.

Наша увага до арготичної лексики зумовленатим, що під час проведення короткострокових курсів із російської мови для співробітників компанії TEZ TOUR (Єгипет, місто Хургада) саме цей шар лексики викликав інтерес у студентів і потребував розтлумачень і коментарів, оскільки в мовленні українських, російських, білоруських туристів, а також російськомовних представників інших країн – колишніх радянських республік – часто трапляються арготизми.

Фахівці Центру міжнародної освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за проханням слухачів – співробітників компанії TEZ TOUR – розробили і прочитали спецкурс з арготичної лексики, про який йтиметься в запропонованій статті. Зміст спецкурсу складається з таких питань: природа арго, склад та семантика арготичної лексики, деякі граматичні та словотвірні особливості цих одиниць, їхні стилістичні функції, особливості вживання в мовленні. Мета спецкурсу полягала у формуванні тих лексичних навичок, які дозволили б слухачам розпізнавати й розуміти арготизми в рецептивних видах мовленнєвої діяльності, доречно вживати їх, будувати власну словесну культуру спрямовану на досягнення

діалогу і взаємопорозуміння з представниками слов'янської культури. Також важливо було довести, що арготизми не є мовленнєвою нормою, вони мають експресивно-сміхову ігрову настанову, і, на думку дослідників, є наслідком надлишку енергії. Не всі слухачі могли сприймати зазначений курс повною мірою, оскільки групи були змішаними, неоднорідними, хоча викладачі намагалися сформувати групи з урахуванням принципів однорідності (за мовними і психологічними показниками) та додатковості [8: 89-90]. Студенти відрізнялись рівнем володіння російської мови. Основна маса студентів вивчала російську мову на курсах у мовних центрах Каїра й Хургади (від 5 до 8 місяців). Решта – на факультеті іноземних мов Каїрського університету (5 років). Різномірівнева підготовка студентів викликала певні труднощі організації навчального процесу. Курснавчання був орієнтований на високий рівень підготовки студентів Незважаючи на недостатній рівень підготовки до вивчення такого явища, як арготична лексика, «слабкі» студенти теж зацікавилися цим мовним явищем. Студентиз філологічною освітою могли сприймати теоретичні відомості про арго й допомагати тим, хто через мінімальні знання здатний був сприймати практичний матеріал частково. Зазначимо, що лексика для спецкурсу була вибрана з різних джерел: переважно це почуті студентами висловлювання туристів, а також власні записи викладачів, вибіркового матеріал із друкованих джерел [1; 3; 4].

Арго – це одне з найменш вивчених мовних явищ, що розглядають як феномен культури Його природу активно досліджують лінгвісти, психологи, соціологи, філософи. В арго зібрані мова, побут, соціальні відносини, соціальна й індивідуальна психологія та культура Останнім часом, як і раніше, арготизми активно вживаються в мовленні, у засобах масової інформації, у сучасній художній і публіцистичній літературі. Є думка, що використання жаргонних елементів, наприклад, на шпальтах газет, часто є немотивованим, призводить до руйнування стильової однорідності тексту, порушує літературні норми. Незвичне, марковане слово, що замінює звичне літературне слово, створює експресивний ефект. Науковці звертаються до вивчення арготизмів у зв'язку з гострою проблемою мовної культури проблемами еволюції мови [4: 614]. Уживання стилістично зниженої лексики зумовлене різними екстралінгвістичними чинниками: зняттям цензури, протестом проти відсталості суспіль-

ства та «заштампованості» мови; криміналізацією суспільства зміною мовних смаків у бік спрощення, лібералізації; необхідністю номінації явищ, що не були характерними для попередніх років; бажанням висловити експресію будь-якими засобами тощо. Як зазначають науковці, арго – це передусім арготична лексика, хоча арго нею не обмежується, поняття «арготизм» значно ширше, ніж стилістично маркована лексика чи якість специфічне висловлювання. Арготичним компонентом може бути, наприклад, певна фонетична манера вимови або який-небудь невербальний засіб – жест, елемент одягу тощо [4: 663].

Одним із перших, хто пояснив арго з лінгвістичного боку, був І.А. Бодуен де Куртене [2]. До вивчення арго зверталися видатні філологи: Б.О. Ларін [9], Є.Д. Поліванов [12], Д.С. Лихачов [11], В.М. Жирмунський [7], Л.П. Якубинський [16] та ін. У багатьох роботах обговорювалися проблеми мови перехідної епохи, ролі арго у формуванні національної мови, мови й революції, «класових мов» тощо. Науковці дискутували з приводу того, чи можна поставити знак рівняння між мовою революції та революцією мови, деякі з них абсолютизували соціально-політичний аспект, намагалися проголосити «нову еру» в мові. Залишилося багато неосмислених і нез'ясованих питань, але, найголовніше, зібрано великий теоретичний і практичний матеріал, звернено увагу фахівців на живу мову. Певний час (від 30-х до кінця 50-х р.р. XX ст.), за складних політичних умов у країні, вивчення зниженого мовлення, а також мовлення маргіналів, заборонялося. Уважалося, що це мовлення відщепенців або звичайне пустування

В останні десятиріччя в Росії періодично з'являлися праці з різних аспектів вивчення російського та іншомовного арго. Більшість із цих робіт присвячена професійному мовленню ремісників і крамарів, студентському й карному арго; також розглядається арго в межах вивчення розмовного мовлення і просторіччя [5; 6; 13-15 та ін.].

Дослідники, які вивчають арго, мають справу з цілою низкою проблем, наприклад, це проблема термінології, діаметрально протилежних поглядів на аналізоване явище, це фіксація, розтлумачення арготизмів тощо. З одного боку, арготизми – це нестійкі, тимчасові слова, з іншого, – вони живуть сторіччями. Можна розглядати арго як «таємну мову» і як елементи просторіччя чи розмовного мовлення.

З погляду мовної ієрархії, аргі посідає найнижчий ступінь і одночасно є «паралельною мовою» тощо. Аргі – це безпосереднє, живе, спонтанне мовлення, у якому спостерігається поетично-ігрова тенденція, тобто слова й висловлювання можуть спотворюватися, звукова форма може варіюватися. Отже, фіксація аргі має супроводжуватися фонетичною та інтонаційною транскрипцією. Також існує проблема розмежування оказіонального й узуального проблема «точного» тлумачення значень цих одиниць. Аргі – ненормативна мова. Особа, яка використовує аргі, вкладає у слова й висловлювання свої значення, свої відтінки.

Інтерпретації аргі прямо антиномічні, його статус остаточно не визначено ні в мові, ні в соціальній чи культурній сферах. За енциклопедичним визначенням, це «особлива мова певної обмеженої професійної чи соціальної групи...» [10]. Але сучасні дослідники стверджують, що такою групою можна назвати і кожен окрему родину і навіть окрему людину, тобто виокремити ідіоаргі, арготичний діалект; поети й письменники теж мають власний ідіолект. Таким чином, існує безліч різних аргі, що не мають між собою жодних чітких, визначених меж у часовому, просторовому чи соціальному відношенні. Виділення будь-якого аргі є чисто умовним. Словник аргі дуже рухливий, слова з'являються, зникають, відроджуються в іншому значенні та в іншому аргі тощо. Незважаючи на подібні зміни, носії мови все одно впізнають його, тобто стилістична маркованість аргі залишається незмінною. Отже, науковці розуміють аргі як систему словотворчості, систему породження слів, висловлювань і текстів, систему прийомів поетичного мистецтва, тобто як різновид поезії [4: 617].

Під час проведення спецкурсу з навчання арготичної лексики ми запропонували студентам зібрати власний практичний матеріал – ті знайомі їм специфічні слова й висловлювання, що вони почули від своїх туристів, російськомовних друзів. Нас цікавило питання, чи використовують наші слухачі ці арготизми у спілкуванні з туристами, як розтлумачують їхні значення тощо. Наведемо приклади найпопулярніших і найвідоміших сленгових утворень, знайомих нашим студентам *Бабки (бабурики)* – «деньги», *базар* – «розговор», *базарить* – «разговаривать, обсуждать что-либо», *башина* – «голова, разум» (*У него башня поехала. Он без башни.*), *беспредел* – «пол-

ное несоблюдение законов, обычаев, правил», *блат* – «знакомство, связи», *блин!* – «междометие, выражающее любую эмоцию, чаще всего досаду и огорчение», *бочку катить* – «подвергать словесным нападкам», *бухать* – «пить спиртное», *въезжать / въехать* – «понимать / понять что-либо», *выпендрёж* – «нескромность, бахвальство», *гнать волну* – «вести себя слишком эмоционально, необоснованно нагнетать эмоциональную напряжённость», *грузить (кого-либо)* – «утомлять, перегружать информацией, своими проблемами», *деловая колбаса* – «о ком-то активном, часто не в меру», *динамить / продинамить* – «обещать или намекать на интимную близость без серьёзных намерений выполнить обещание», *дискать* – «дискотека», *доставать / достать (кого-либо)* – «раздражать, надоедать, утомлять разговорами, просьбами и т.д.», *дохлый номер* – «ничего не выйдет», *жаба души / давит* – «кому-либо жаль что-либо отдавать, тратить, использовать...», *закидон* – «причуда, странность характера», *кайф (кайфульки)* – «состояние блаженного удовольствия», *как селёдки в банке* – «в ужасной тесноте», *капать на мозги* – «упорно пытаться воздействовать на чью-либо психику или поведение постоянными напоминаниями или упреками», *кинуть* – «обмануть, предать, подвести кого-либо», *колёса* – «таблетки наркотического действия», *крутой* – «сильный, могущественный и/или богатый человек, иногда с преступными связями», *кореш (кореш, друган, дружбан, братан)* – «друг», *кусман* – «большой кусок», *лажа* – «что-то ложное, некачественное», *лимон* – «миллион», *лом* – «сильное нежелание делать что-либо, неприятная обязанность», *лох* – «тот, кого легко обмануть, растяпа», *мент (ментяра, мусор)* – «милиционер», *музон* – «музыка», *наезжать* – «вести себя агрессивно, критиковать», *напряг* – «напряжённая ситуация», *на фиге* – «отрицание потребности, необходимости», *на халяву* – «даром, не затрачивая средств и усилий», *невезуха* – «невезение, отсутствие удачи», *не вопрос* – «да, конечно; сделаю; согласен», *не врубится* – «не понять», *не фонтан* – «о чём-либо, не представляющем особого интереса», *нормалёк* – «нормально», *облом* – «неудача», «нежелание что-то делать», *обуть* – «обмануть», *опустить* – «унизить, оскорбить», *отключка* – «невменяемое состояние», *отмазаться* – «уклониться от ответственности или наказания, используя уловки, обаяние, служебное положение и т.п.», *от-*

мочить – «сделать что-нибудь странное, невероятное», *по барабану* – «мне это совершенно безразлично», *пошёл на фиг* – «уйди, отстань; грубый отказ», *приехать* – «дойти до крайности, последнего рубежа», *прикид* – «наряд, одежда», *прикол* – «что-либо смешное, розыгрыш, шутка», *просекать* – «понимать, догадываться, разбираться в чём-либо», *пруха* – «везение», *разборки* – «выяснения отношений», *раскатать губы* – «понадеяться на что-нибудь приятное», *расклад* – «положение, расстановка сил», *тащиться* – «получать удовольствие», «смеяться над кем-либо», *тормоз* – «дурак, человек с замедленной реакцией», *тормозить* – «действовать в замедленном режиме», *тусоваться* – «посещать различные модные сборища, вечеринки», *фиговина* – «любая вещь», *фишка* – «шутка, что-то весёлое, озорное», «суть», «особенность», *чувак* – «любой мужчина» тощо.

З метою засвоєння та повторення арготичної лексики слухачам були запропоновані традиційні лексичні вправи: 1) розтлумачити арготизм російською мовою; 2) у поданих реченнях замість пропусків вжити необхідні арготизми; 3) скласти речення з поданим одиничним арготизмом; 4) створити ситуацію спілкування, під час якої можна застосувати певний арготизм чи набір цих одиниць; 5) запропонований текст із нейтральною лексикою перетворити на емоційно забарвлений, використавши відомі арготизми (чи, навпаки, замінити арготичні слова на нейтральні); 6) відшукати в тексті з арготизмами лексичні помилки та виправити їх тощо. Можна запропонувати текст художнього чи публіцистичного стилю з метою розпізнати арготизми й розтлумачити їх.

Таким чином, ми розглянули деякі змістові питання спецкурсу з навчання арготичної лексики, запропонували лексичні вправи для її засвоєння, що допоможуть слухачам навчитися розпізнавати й розуміти арготизми, доречно вживати їх, будувати власну словесну культуру. На нашу думку, цікаво було б зіставити арготичні системи різних національних мов, виявити їхні універсальні та специфічні риси, це також було б корисним для вирішення проблем перекладу. Запропонований теоретичний і практичний матеріал може бути використаний викладачами на заняттях зі стилістики російської мови; знання арготизмів полегшить студентам шлях до контакту, а також налагодити безпосереднє спілкування з носіями російської мови.

ЛИТЕРАТУРА

1. Базарьте на английском в кайф! [сост. Николаева С.Ю.] // Инозем. мови. – 2006. – № 1-4. – С. 67-72.
2. Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные труды по общему языкознанию / И.А. Бодуэн де Куртенэ – М. : АН СССР, 1963. – Т. 2. – 391 с.
3. Бурак А.Л. Дополнение к русско-английским словарям / А.Л. Бурак, М. Берди, В.С. Елистратов. – М. : Астрель, АСТ, 2003. – 96 с.
4. Елистратов В.С. Толковый словарь русского сленга / В.С. Елистратов. – М. : АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2005. – 672 с.
5. Бондалетов В.Д. Условные языки русских ремесленников и торговцев: Словопроизводства учеб. пособие к спец.курсу / В.Д. Бондалетов. – Рязань : Рязан. ГПИ, 1980. – 104 с.
6. Дубровина К.Н. Студенческий жаргон / К.Н. Дубровина // Филол. науки. – 1980. – № 1. – С. 78-81.
7. Жирмунский В.М. Проблемы социальной диалектологии / В.М. Жирмунский // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1964. – Вып.2. – С. 99-112. – (т. 23).
8. Китайгородская Г.А. Методика интенсивного обучения иностранным языкам: учеб. пособие / Г.А. Китайгородская. – М.: Высш. школа, 1982. – 141 с.
9. Ларин Б.А. История русского языка и общее языкознание: избр. работы / Б.А. Ларин. – М. : Просвещение, 1977. – 224 с.
10. Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 683 с.
11. Лихачёв Д.С. Арготические слова в профессиональной речи / Д.С. Лихачёв // Развитие грамматики и лексики современного русского языка: сб.ст. – М. : Наука, 1964. – С. 311-359.
12. Поливанов Е.Д. Статьи по общему языкознанию: избр. работы / Е.Д. Поливанов – М. : Наука, 1968. – 376 с.
13. Радзиховский Л.А. Сленг как инструмент острашения / Л.А. Радзиховский, А.И. Мазурова // Язык и когнитивная деятельность. – М. : Наука, 1989. – С. 126-137.
14. Скворцов Л.И. Литературный язык, просторечие и жаргоны в их взаимодействии / Л.И. Скворцов // Литературная норма и просторечье : сб. ст. – М.: Наука, 1977. – С. 29-57.
15. Хомяков В.А. Структурно-семантические и социальностиллистические особенности английского экспрессивного просторечья / В.А. Хомяков. – Вологда: Вологод. пед. ин-т, 1974. – 104 с.
16. Якубинский Л.П. Язык и его функционирование: избр. работы / Л.П. Якубинский. – М. : Наука, 1986. – 207 с.